

DÂRÜLHADİS CAMİİ

DÂRÜLHADİS CAMİİ

Amasya'da

XV. yüzyılın sonlarına ait
cami ve dârülhadis.

Sofular mahallesinde yer alan ve Abdullah Paşa Camii veya Sofular Camii adlarıyla da anılan yapı, II. Bayezid devri ricalinden Beylerbeyi Hacısinanbeyzâde Abdullah Paşa (ö. 896/1490-91) tarafından cami ve dârülhadis olarak hizmet vermek üzere inşa ettirilmiş, vakfiyesi ise bâninin oğlu Defterdar Abdülkerim Bey tarafından 907 (1501-1502) yılında düzenlenmiştir. Abdülkerim Bey yapının doğu yönüne 1505'te bir dârülkurrâ ilâve ettirmişse de bu kısım günümüze ulaşmamıştır. Osmanlı devri boyunca ünlü muhaddislerin ders verdikleri bu tesis halen mâmur durumdadır ve yalnız cami olarak kullanılmaktadır.

Arazinin fazlaca meyilli olmasından ötürü kuzeyindeki sokağa göre yüksekte kalan yapı, farklı kotlara sahip iki set üzerinde inşa edilmiş bulunmaktadır. Moloz taşla örülmüş olan duvarlar yer yer üç sıra tuğladan hatıllarla donatılmış ve köşeleri iri kesme taşlarla takviye edilmiştir. Kuzey cephesinin ekseninde, önündeki sahanlığa iki taraflı merdivenlerle çıkılan basık kemerli cümle kapısı yer almakta, üzerinde de bâninin adıyla yapının inşa tarihini veren sülüs hatlı Arapça kitâbe ve bir tepe penceresi bulunmaktadır. Gerek kapının sokağa göre yüksekte kalması, gerekse bu kesimin özellikle yüksek tutulmuş olması cepheyi olduğundan daha heybetli göstermektedir. Cümle kapısını takip eden kareye yakın dikdörtgen planlı mekân, kapalı avlu niteliğinde bir sofadır ve üzerini örten basit yıldız tonozun merkezine de

sekizgen prizma biçiminde bir aydınlık feneri oturtulmuştur. İki pencere ile kuzeyden ışık alan kapalı avlunun doğu ve batısında basık çapraz tonozlu, kare planlı ikişer dârülhadis hücresi, güneyinde ise aynı zamanda dersane olarak kullanılan harim yer almaktadır. Basık kemerli kapılarla avluya bağlanan ve biri bu mekâna, diğeri dışarıya açılan ikişer pencere ile aydınlatılan hücreler, tuğla örgülü bacalara sahip ocaklarla ve dolap nişleriyle donatılmıştır. Doğudaki hücre ile harimin arasına Abdullah Paşa'nın kabri ve bir zamanlar dârülkurrânın bulunduğu avluya açılan vev bir geçit yerleştirilmiştir.

Avluya göre yüksekte kalan harimin basık kemerli kapısına basamaklarla ulaşılır. Kare planlı olan bu kısmın batı ve doğu duvarlarına alttakiler dikdörtgen, üsttekiler sivri kemerli olmak üzere ikişer çift pencere, arkadaki arsaya göre çukurda kalan mihrap duvarı ile kapalı avluya bitişik kuzey duvarına ise sadece ikişer tepe penceresi açılmıştır. Mekânı örten pandantifli kubbe, dört pencereli ve on iki köşeli bir kasnakla yükseltilmiş ve ağırlığı da dört sivri kemer vasıtasıyla kesme taştan köşe pâyelerine intikal ettirilmiştir. Bugün herhangi bir süslemenin görülmediği harimde mihrabın düşey yivli kavsarası dikkat çekmektedir. Gerek cümle kapısının gerekse harim kapısının ahşap kanatları orijinal olup üst tablalarındaki yazılarla orta tablalardaki şakayıklı, rumîli oymalar II. Bayezid devrinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Yapının kuzeydoğu köşesinde dışa taşkın, kare tabanlı ve almaşık örgülü bir kaide üzerinde minare yükselir. Kaide-den sonra sırasıyla baklava pabuç, tuğla hatıllardan başka altıgen tuğla kaset-

lerle de donatılmış olan almaşık örgülü ve burmalı bir silmeyle son bulan silindir biçimindeki gövde, düşey yivlerle bezenmiş ve düz korkuluklarla sınırlandırılmış şerefe, kısa bir petek ve kurşun kaplı konik ahşap külâh minareyi tamamlar.

Dârülhadis Camii, Osmanlı mimarisinde bir başka benzeri olmayan ilginç tasarımı ile dikkat çekmekte, bir yandan Osmanlı öncesi Anadolu Türk mimarisinde görülen ve erken devir Osmanlı mimarisinde de yalnız iki örnekle temsil edilen kapalı avlulu medreselere, öte yandan tabhâneli (zâviyeli) camilere bağlanan tasarımı ile bu iki yapı tipi arasındaki bağlantıyı somutlaştırmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

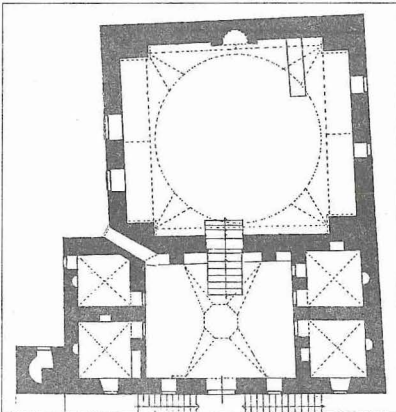
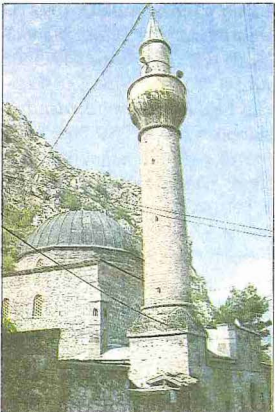
Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi I*, s. 172, 179, 309, 319-320; a.mlf., *Osmanlı Mi'mârîsi II*, s. 382-383; a.mlf., *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 120; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 8-10; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1972, I, 107-108; II (1973), s. 6-87, 110, 116; a.mlf., *Osmanlı Devri Mimarîsi*, İstanbul 1986, s. 73, 181, 205, 263-264, 314-315, 338, 362, 365, 370, 374-376; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1972, I, 229-231; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 76, 172, 175-179, 184, 346, 349-350, 352; Zeynep Ahunbay, "Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul 1988, s. 239-309; Tanju Cantay, *Süleymaniye Camii*, İstanbul 1989, s. 39-40; E. Herzfeld, "Damascus: Studies in Architecture", *AI*, IX (1942), s. 1-53; X (1943), s. 13-70; XI-XII (1946), s. 1-72; XIII-XIV (1958), s. 118-138; M. Baha Tanman, "Atik Valide Külliyesi", *STAD*, sy. 2 (1988), s. 3-19.

M. BAHÂ TANMAN

DÂRÜLHADİS KÜLLİYESİ

Edirne'de

Tunca nehri kıyısında
XV. yüzyıla ait külliye.Amasya
Dârülhadis
Camii ve
planı

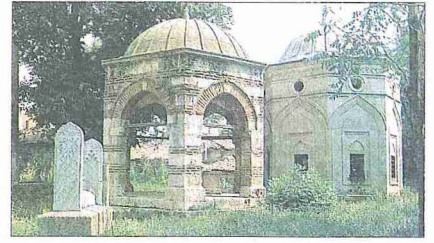
Cami, medrese, türbeler ve şadırvandan meydana gelen küçük bir külliye olup zaman içinde fazla hasar gördüğünden yalnızca halen harap bir vaziyette olan iki türbe ile nisbeten iyi durumda bulunan cami günümüze kadar gelebilmiştir. Bu sebeple cami Dârülhadis Camii adıyla anılmaktadır. Edirne Kalesi'nin Manyas Kapısı civarında Germekapı caddesinde yer alan külliye, II. Murad tarafından aslında bir dârülhadis olarak inşa ettirilmiştir. Halk arasında külliye'nin yaptırılmasının sebebi olarak Hz. Peygamber'in, rüyasında II. Murad'a bura-

da bir dârülhadis yaptırmasını tavsiye ettiği rivayeti yaygınlık kazanmıştır. 1224 (1809-10) yılındaki tamirde yenilenen caminin kitâbesinden, yapının 23 Şâban 838 (24 Mart 1435) tarihinde tamamlandığı öğrenilmektedir. Sol duvardaki pencereler arasında bozuk bir yazıda ise Koç Ahmed adlı bir mimarın adı ve 1224 tarihi okunmaktadır. Rifat Osman, külliye'nin medresesinin 1920'den birkaç yıl önce ortadan kalktığını söylemektedir. Nitekim 1914 yılına ait bir kayıttan medresenin o sırada faal olduğu anlaşılmaktadır (bk. Bilge, s. 148).

Cami yenilenirken bütün görünümü ile tipik bir ampir (empire) üslûbunu kazanmıştır; böylece II. Murad devrine ait herhangi bir özelliği kalmamıştır. Bugün mevcut cami, içten 18,80 × 8,50 m. ölçülerinde bir yapıdır. Harimin üstünde 8,5 m. çapında bir kubbe yer almaktadır. Kubbe ağırlığı, taçkapıdan mihraba doğru 5,30 m. derinlikteki iki sütuna oturmaktadır. İki beşik ve bir de kubbe tonozdan meydana gelen giriş sahnı camiye merkezde tek kubbeli bir yapı haline getirmektedir. Ortalama 95 cm. kalınlığındaki duvarlar yapının bütün ağırlığını taşımaktadır. Kısa bir süre öncesi ne kadar kible tarafı hariç camiye üç yönden saran revaklar bugün tamamen ortadan kalkmıştır. Sadece taçkapının iki yanındaki revakların sütunları günümüze kadar gelebilmiştir. Taçkapı önünde-

ki kubbe tonozlu ve sütunlu kısım ise neredeyse yıkılmak üzeredir. Bugün kalan izlerden ve eski resimlerinden, revaklı bölümün bir sundurma ile kapatıldığı ve cami ile aynı seviyede olabilmesi için yükseltildiği anlaşılmaktadır. Yapının minare ve şadırvanı da son derece kötü durumdadır. Özellikle şadırvan musluklar kısmının dışında tamamen yıkılmıştır. Eski resimlerinden çok köşeli ve sütunlu olduğu anlaşılan şadırvanın üzeri çok köşeli bir çatı ile örtülü idi.

Caminin kible yönünde inşa edilmiş iki türbeden biri kapalı, diğeri ise açık türbedir. Kapalı türbe, küfeki taşından yontularak yapılmış sekiz köşeli kubbeli bir yapıdır. Her köşede pencereler önce dikdörtgen, sonra sivri kemerle nihayetlenen bir başka silme ile çerçevelenmiştir. Bu silmelerin üzerinde, köşeli bir kaval silme üstünde yuvarlak pencereler yine her köşede tekrarlanmaktadır. Yuvarlak fil gözleri olarak da adlandırılan bu pencerelerin üzerinde çok zengin ve mihrap nişi şeklinde düzenlenmiş saçak silmesi bulunmaktadır. Bugün çok harap vaziyette olan türbede sekiz kabir yer alır. Bunların Hüseyin Çelebi, Orhan Çelebi, Rukiye Sultan, Hatice Sultan, Şehzade Ahmed, Şehzade Mehmed, Şehzade Selim ve Zeyneb Sultan'a ait oldukları tesbit edilmiştir. Burada yatan kişilerin ölüm tarihleri 853 (1449-50) ile 1127 (1715) yılları arasında değişmek-

Dârülhadis Camii hazîresindeki türbeler

tedir. Açık türbe ise tamamen üç sıra tuğla, bir sıra taş tekniğiyle yapılmış ve sivri kemerlerle nihayetlenmiş bir mimariye sahiptir. Rifat Osman, Abdurrahman Hibri Efendi gibi müelliflerin burada Hafsa Sultan ile Gülsüm Sultan'ın kabirlerinin olduğunu ileri sürdüklerini söylemesine rağmen günümüzde burada ki-me ait olduğu anlaşılamayan bir tek mezar vardır.

1903 yılındaki bir yangında büyük zarar gören Dârülhadis Medresesi'nin 1914 yılına kadar faaliyet gösterdiği tesbit edilmiştir. Külliye'den geriye kalan cami, türbe ve şadırvan bugün de ilgililerden ihtimam beklemekte, cami ise az bir cemaate hizmet vererek ayakta durmaya çalışmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ekrem Demiray, *Edirne Fotoğrafları*, Edirne Müzesi Kitaplığı; Rifat Osman, *Edirne Rehnâmâsı*, Edirne 1336, s. 39; Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, İstanbul 1939, s. 63; *Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumunun 1939 Umumi Kongre Raporu*, İstanbul 1939, tür.yer.; Oktay Aslanapa, *Edirne'de Osmanlı Devri Âbideleri*, İstanbul 1949, s. 94-97; a.m.f., *Osmanlı Devri Mi'mârîsî*, İstanbul 1986, s. 73-74; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsî II*, s. 382-385; Oral Onur, *Edirne Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, İstanbul 1972, s. 99-102; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 140-148; Ratip Kazancigil, *Edirne Mahalleleri Tarihçesi*, Edirne 1992, tür.yer.; C. Gurlitt, "Die Bauten Adrinopels", OA, I-II (1910-11), s. 1-4, 51-60; Anonim, "Edirne Karyelerindeki Bazı Harap Camiler", *Şehbal*, IV, İstanbul 1329, s. 265; "Edirne'de Mevcut Camiler, Köprüler, Çarşılar, Hanlar, Sebiller, Saraylar", *Edirne*, sy. 2, 3, 4, 5, 6, 1934, tür.yer.; Ömer Lütfi Barkan, "Edirne ve Civarındaki Bazı İmâret Tesisleri", *TTK Belgeler*, I/1 (1964), s. 314-315; Rifki Melûl Meriç, "Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında", *Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, I, İstanbul 1963, s. 439-536.

ÖZKAN ERTUĞRUL

Edirne Dârülhadis Camii'nin XX. yüzyıl başlarına ait bir fotoğrafı (Gurlitt, IV. XIX) ve içinden bir görünüş

